

J. D.

Colloquia Copernicana

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 19/1, 176-179

1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

kilkaset osób, w tym członków rządu, czołowych przedstawicieli świata naukowego oraz członków korpusu dyplomatycznego. Prasa miejscowa podkreślała, że jest to pierwsza polska wystawa w historii tego kraju.

W Peru w miejscowości Canto Grande (w pobliżu Limy) odbyła się w sierpniu uroczystość nadania imienia Mikołaja Kopernika otwartej tu niedawno państwowej szkole średniej. Uroczystość, w której udział wzięli przedstawiciele miejscowych władz oraz peruwiańskiego komitetu obchodów 500-lecia urodzin Kopernika, połączona była z odsłonięciem tablicy pamiątkowej dokonany przez burmistrza Canto Grande.

500 rocznica urodzin Kopernika, której patronował w Rumunii specjalnie powołany komitet, obchodzona była tam bardzo uroczystie. W skład komitetu wchodziły przedstawiciele Akademii Socjalistycznej Republiki Rumunii, Akademii Nauk Społecznych i Politycznych, Ministerstwa Wychowania i Oświaty, Narodowej Rady Nauki i Technologii oraz szeregu innych rumuńskich instytucji naukowych i politycznych. Ministerstwo Wychowania i Oświaty organizowało na wyższych uczelniach konferencje naukowe i sympozje poświęcone życiu i działalności Kopernika. Podobną akcją rozwijało Towarzystwo Nauk Matematycznych, wspólnie z Narodowym Komitetem Astronomicznym i bukareszteńskim obserwatorium astronomicznym. Ministerstwo Transportu i Łączności wydało okolicznościowy znaczek przedstawiający naszego astronoma.

Od 29 czerwca do początku września 1973 r. w Muzeum Wiedzy i Przemysłu w Chicago czynna była wystawa *Nicholas Copernicus, his life, work and ideas*. Przygotowana ona została przez warszawskie Muzeum Techniki NOT. Współorganizatorami wystawy w Stanach Zjednoczonych były: wspomniane Muzeum Wiedzy i Przemysłu oraz polonijne komitety obchodów 500-lecia urodzin Kopernika. Jej projekt oparty został na scenariuszu ekspozycji pod tym samym tytułem urządzonej wcześniej w Muzeum Techniki⁵. Wystawa przedstawiała Kopernika nie tylko jako wielkiego astronoma, twórcę rewolucyjnej teorii naukowej, lekarza, ekonomistę, lecz również jako obywatela aktywnie uczestniczącego w życiu politycznym. Obok bogatego materiału ilustracyjnego zgromadzono na niej rekonstrukcje przyrządów astronomicznych, używanych przez Kopernika oraz modele poglądowe. Wystawa spotkała się z przychylnym przyjęciem społeczeństwa amerykańskiego i cieszyła się dużą frekwencją, wiele uwagi poświęciły jej amerykańskie środki masowego przekazu.

R. T.

COLLOQUIA COPERNICANA

W dniach 5—12 września 1973 r. odbył się w Olsztynie i Toruniu międzynarodowy kongres kopernikowski pn. *Colloquia Copernicana*. Zwołany on został w wyniku połączenia inicjatyw kilku międzynarodowych organizacji: Komitetu Mikołaja Kopernika Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki, Międzynarodowej Unii Astronomicznej, UNESCO oraz Polskiej Akademii Nauk. W skład komitetu organizacyjnego, któremu przewodniczył prof. Bogdan Suchodolski, wchodził: Antoni Czacharowski, Jerzy Dobrzycki, Joanna Jarzęcka, Urszula Kuczowa, Małgorzata Malewicz, Bolesław Orłowski, Zbigniew Ruckgaber, Roman Schulz, Aleksandra Szpilewicz i Zofia Wardęska. W Toruniu, dla celów organizacyjnych, powołany został sprawnie działający komitet uniwersytecki, wspólny dla

⁵ Por. „Kwartalnik” 1973 nr 4 s. 765.

nadzwyczajnego kongresu Międzynarodowej Unii Astronomicznej i *Coloquia Copernicana*¹.

W kongresie *Colloquia* i jego różnych imprezach naukowych wzięło udział ponad 200 osób, w tym 133 zarejestrowanych uczestników zagranicznych z wszystkich kontynentów. Otwarcia kongresu dokonał w dniu 5 września, na uroczystości w olsztyńskim Planetarium Lotów Kosmicznych, wiceprezes PAN — prof. Dionizy Smoleński. Obecni byli także: zastępca przewodniczącego Rady Państwa, przewodniczący OK FJN — prof. Janusz Groszkowski, wiceminister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki — prof. Lech Kasprzyk, przewodniczący MUHiFN — prof. Joseph Needham oraz zastępca przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie — Czesław Szadziejewicz.

W dniu 6 września uczestnicy kongresu zwiedzili Frombork i Lidzbark Warmiński. Pod pomnikiem Mikołaja Kopernika we Fromborku przedstawiciele Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki złożyli wieniec.

Podczas czterech konferencji naukowych (sympozjów), składających się na całość kongresu, 58 uczestników z 19 krajów wygłosiło — głównie w językach angielskim i francuskim — łącznie 60 referatów (w tym referatów z Polski było 14).

Symposium I pn. *Astronomia Kopernika i jej tło* (przewodniczący — O. J. Gingerich, sekretarz — B. Orłowski) obradowało w dniach 7—8 września w gmachu Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Było to wspólne sympozjum Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki oraz Międzynarodowej Unii Astronomicznej. Tematem jego była astronomia późnego średniowiecza oraz astronomia Mikołaja Kopernika i jego czasów. Symposium składało się z trzech sesji: I *Podstawy astronomii*, II *Średniowieczne tradycje astronomiczne*, III *Astronomia Kopernika*.

Otwarcie I sesji w dniu 7 września poprzedziła inauguracja obrad kongresu *Colloquia Copernicana*, której dokonał rektor UMK — prof. Witold Łukaszewicz. Następnie, po powitaniu zebranych przez prof. Gingericha, który osobiście przewodniczył obradom tej sesji, referat wprowadzający wygłosił W. Hartner (NRF). W dalszym ciągu z referatami wystąpili: D. King (Egipt) — *Nowe badania tablic astronomicznych*; G. Rosińska (Polska) — *Astronomiczne tradycje Islamu w Krakowie w XV w.*; W. Petri (NRF) — *Obrót Ziemi w Aryabhata*; S. N. Sen (Indie) — *Indyjskie teorie planetarne w starożytności i średniowieczu*.

Tegoż dnia po południu rozpoczęła się II sesja. Obradom jej przewodniczył prof. E. Rybka. Referat wprowadzający — *Główny nurt astronomii łacińskiego średniowiecza* wygłosił O. Pedersen (Dania). Następnie przedstawiono dalsze referaty: *Copernicus retroversus — Dzieło Kopernika jako ukoronowanie astronomii antycznej* — F. Krafft (NRF); *Znaczenie neoplatonizmu* — Z. Horský (Czechosłowacja); *Equatoria — przyrządy średniowiecznej teorii planet* — E. Poulle (Francja); *Filozoficzne tło astronomii krakowskiej XV w.* — R. Palacz (Polska).

Tego samego dnia w salach Muzeum Okręgowego w toruńskim Ratuszu odbył się — dla uczestników kongresu — koncert z udziałem bydgoskiego zespołu Capella Bydgostiensis połączony ze zwiedzaniem wystawy *Epoka Kopernika w sztuce europejskiej w latach 1450—1550*.

Posiedzenie III sesji odbyło się 8 września pod przewodnictwem W. Hartnera. Referaty wygłosili: E. Rosen (Stany Zjednoczone) — *Osiągnięcia Kopernika*; N. Swierdłow (USA) — *Kopernikowska teoria Słońca*; J. Dobrzycki (Polska) — *Notatki uppsalskie*; J. North (W. Brytania) — *Astrologia po Koperniku*; D. J. K.

¹ Por. informację o nadzwyczajnym kongresie Międzynarodowej Unii Astronomicznej w niniejszym numerze „Kwartalnika” s. 173.

O'Connell — *Kopernik i reforma kalendarza* (referat odczytany został przez McCartha); H. J. Felber (NRD) — *Wpływ Kopernika na gregoriańską reformę kalendarza*.

Wyniki obrad sympozjum ocenione zostały pozytywnie przez przedstawicieli obu inicjujących je organizacji międzynarodowych. Potwierdzona została celowość tego rodzaju spotkań naukowych o charakterze interdyscyplinarnym, grupujących — w przypadku sympozjum toruńskiego — historyków nauki i filozofów oraz astronomów. Nic więc dziwnego, że podjęte zostały już wstępne decyzje co do dalszych wspólnych spotkań organizowanych przez Międzynarodową Unię Historii i Filozofii Nauki oraz Międzynarodową Unię Astronomiczną. Sympozjum *Astronomia Kopernika i jej tło* przyniosło zarówno wyniki najnowszych badań kopernikowskich (zwrócić tu należy uwagę na referaty Swierdłowa, O'Connella) jak i referaty syntetyczne, dające przegląd stanu badań i formułujące problematykę badawczą na przyszłość. W tej grupie referatów na podkreślenie zasługuje wystąpienie O. Pedersena, przedstawiające rozwój tradycji astronomicznej średniowiecza na podstawie analizy struktury zbiorów rękopisów astronomicznych.

Sympozjum II pn. *Człowiek i Kosmos* (przewodniczący — W. Trzebiatowski, sekretarz — Z. Wardęska) odbyło się w dniu 10 września. Obrady — przygotowane pod patronatem UNESCO — toczyły się w auli Uniwersytetu M. Kopernika. Tematem ich były problemy naukowe i społeczne, wynikające ze współczesnych badań przestrzeni kosmicznej. Referaty i wystąpienia w dyskusji dotyczyły zarówno stanu i perspektyw samych badań, jak i ich aspektów filozoficznych. Dyskutowano także stosunek nakładów na badania kosmiczne do ich rezultatów naukowych i technologicznych. Wagę spotkania toruńskiego podkreślała obecność oficjalnych delegacji narodowych komitetów do spraw UNESCO z Bułgarii, Polski, Rumunii, Węgier i Związku Radzieckiego. Obrady przedpołudniowe prowadził prof. W. Trzebiatowski, popołudniowe zaś prof. B. Leśnodorski.

Po powitaniu uczestników sympozjum przez rektora Łukaszewicza obrady otworzył prof. Trzebiatowski. Następnie przemówienie wygłosił zastępca dyrektora generalnego UNESCO James Harrison, po czym referat nieobecnego prof. B. Suchodolskiego — *Człowiek na Ziemi i człowiek w Kosmosie* odczytał prof. B. Leśnodorski. Ponadto na sesji przedpołudniowej referaty wygłosili: Toshima Araki (Japonia) — *Człowiek i Kosmos*; J. Werle (Polska) — *Naukowe perspektywy lotów kosmicznych*; L. I. Siedow (ZSRR) — *Idee Kopernika a rozwój mechaniki*. Po południu — jako pierwszy — wystąpił z referatem *Kopernikowska logika Nieba* Eli de Gortani (Meksyk); następnie F. J. Denisse (Francja) mówił o *Zastosowaniu badań kosmicznych*. Obrady podsumował prof. Leśnodorski.

W dniu 10 września odbył się dla uczestników kongresu koncert współczesnej muzyki polskiej w wykonaniu solistów chóru i orkiestry filharmonii krakowskiej.

Sympozjum III nt. *Recepcja teorii heliocentrycznej* — zorganizowane przez Międzynarodową Unię Historii i Filozofii Nauki — obradowało w dniach 11—12 września w bibliotece uniwersyteckiej. Przewodniczył mu H. Sandblad (Szwecja) a obowiązki sekretarza pełniła J. Jarzęcka.

Przedmiotem obrad były zarówno wyniki badań szczegółowych jak i zagadnienia metodologiczne. Referaty wprowadzające wygłosili: P. Rybicki (Polska) — *Recepcja teorii Kopernika: nieporozumienia i realne konsekwencje z socjologicznego punktu widzenia* oraz P. Costabel (Francja) — *Aktualny stan badań nad recepcją teorii heliocentrycznej*.

Główny materiał do dyskusji uczestnicy sympozjum mieli udostępniony w postaci artykułów zawartych w opublikowanych przed kongresem dwóch tomach wydawnictwa Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN pn. *Studia Copernicana* 2.

Toteż niektórzy z autorów wygłosili jedynie krótkie wprowadzenia lub uzupełnienia do swoich prac. Byli to w kolejności: R. S. Westman (USA), K. P. Moesgaard (Dania), B. Bieńkowska (Polska), J. Zemplén (Węgry), O. J. Gingerich (USA), J. Vernet (Hiszpania), H. Woolf (USA), S. Nakayama (Japonia).

II sesja sympozjum odbyła się dnia następnego, 12 września. Z komunikatami i doniesieniami naukowymi wystąpili na niej: D. B. Herrmann (NRD) — *Biografia Kopernika pióra G. Ch. Lichtenberga*; W. Wussing (NRD) — *Związki Kopernika z Lipskiem*; H. J. Bartmuss (NRD) — *O recepcji i rozpowszechnianiu nauki Kopernika na uniwersytecie w Wittenberdze w XVI w.*; A. Kempfi (Polska) — *Recepcja kopernikanizmu za życia Mikołaja Kopernika*; G. Hamann (Austria) — *Rękopisy wiedeńskie odnoszące się do historii astronomii z okresu przedkopernikowskiego i z czasów M. Kopernika*; J. López Sánchez (Kuba) — *Recepcja idei Kopernika na Kubie*; Z. Wardęska (Polska) — *Teoria heliocentryczna w interpretacji teologów XVI wieku*.

Sympozjum IV nt. *Kopernik a rozwój nauk ścisłych i humanistycznych* (przewodniczący — W. Hartner, sekretarz — M. Malewicz), przygotowane podobnie jak i poprzednie pod patronatem Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki, obradowało w dniach 11—12. września. Tematem jego były historyczne i filozoficzne aspekty odkrycia Kopernika oraz ich konsekwencje dla rozwoju nauki.

Na sesji I (11 września) wygłoszono następujące referaty: *Kopernik i Galileusz przeciw Arystotelesowi* — W. Krajewski (Polska); *Kopernik i jego studia w Italii* — C. Vasoli (Włochy); *Kopernik i Galileusz* — F. Barone (Włochy); *W poszukiwaniu dowodów bezpośrednich na ruch Ziemi* — A. A. Michajłow (ZSRR); *Kopernik a mechanika Newtona* — G. Jackisch (NRD); *Poglądy na powstawanie wiatru na kuli ziemskiej w geo- i heliocentrycznej koncepcji świata* — H. G. Körber (NRD); *Układ odniesienia jako podstawa dzieła Kopernika i Keplera* — H. U. Sandig (NRD).

Sesję II, która odbyła się w dniu następnym zapełniły referaty: *Myśl humanistyczna Kopernika* — B. Leśnodorski (Polska); *Kopernik, prekursor pozytywizmu* — P. Arnaud (Francja); *Heliocentryzm i przesłanki nowożytnego antropocentryzmu* — W. Voisé (Polska); *Wpisanie kosmologii Kopernika w mechanikę Kartezjusza* — S. Bachelard (Francja); *Kopernik i jego obraz świata a «Kosmos-Vorlesungen» Humboldta* — F. Herneck (NRD).

Podczas kongresu *Colloquia Copernicana* odbyły się w Toruniu także inne, ważne posiedzenia organizacji naukowych. W dniu 6 września zebrał się Komitet Mikołaja Kopernika Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki. Obrady — pod nieobecność przewodniczącego Komitetu, prof. Jerzego Bukowskiego — prowadził prof. René Taton. 7 września zebrały się Władze Sekcji Historii Nauki MUHiFN. Natomiast 12 września zorganizowano — ciesząc się dużym zainteresowaniem uczestników kongresu — sesję Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Na sesji tej o Towarzystwie toruńskim mówił prof. Konrad Górski, a o najnowszych wynikach badań nad biografią Kopernika — prof. Marian Biskup.

J. D.

² Przy okazji zatwierdzenia — wysuniętego przed kilku laty w Komitecie Mikołaja Kopernika MUHiFN — projektu sympozjum nt. *Recepcji teorii heliocentrycznej* powołano międzynarodowy komitet redakcyjny, który miał przygotować specjalne wydawnictwo. W skład tego komitetu weszli: Jerzy Dobrzycki, Jarome R. Ravetz, Henrik Sandblad, Bernhard Sticker. W ten sposób powstało zbiorowe wydawnictwo — *Colloquia Copernicana. Études sur l'audience de la théorie héliocentrique*. T. 1 Wrocław 1972, t. 2 Wrocław 1973. *Colloquia* ukazały się jako tomy 5 i 6 serii *Studia Copernicana*, wydawanej w Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN.